

Značenje ritma kao odgojno-obrazovnog načela u waldorfskoj pedagogiji

---

Žgomba, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:790538>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Matea Žgomba

Značenje ritma kao odgojno – obrazovnog načela u waldorfskoj
pedagogiji

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Sveučilišni prijediplomski studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Značenje ritma kao odgojno – obrazovnog načela u waldorfskoj
pedagogiji

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Alternativni programi

Mentor: Vesna Katić, viši predavač

Student: Matea Žgomba

Matični broj: 0299015513

U Rijeci

Rujan, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Potpis studenta: Zgomba

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem svojoj mentorici, prof. v. pred. Vesni Katić, na ukazanom povjerenju, stručnom vođenju i savjetima tijekom izrade završnog rada.

Također, želim se zahvaliti svojoj obitelji, dečku i prijateljima za njihovu potporu, razumijevanju i podršku tijekom cijelog studija.

Hvala vam od srca!

Sažetak: Waldorfska pedagogija je pedagogija koja se temelji na radu i učenju Rudolfa Steinera. Riječ je o pedagogiji koja odgoj kao proces odrastanja vidi kroz pravo svakog ljudskog bića da postane i razvije u skladu i ravnoteži sve svoje potencijale što ih je kao pojedinac rođenjem donio sa sobom. Takva mogućnost dana je antropozofskim pogledom na svijet, što čini osnovu odgoja i obrazovanja waldorfske pedagogije. Stoga se u radu želi opisati i analizirati značenje ritma koji predstavlja jedno od načela odgojno - obrazovnog djelovanja u duhu ove pedagogije, a djeci pruža određenu sigurnost predvidljivim slijedom zbivanja i događanja.

Gljučne riječi: waldorfska pedagogija, ritam, ponavljanje

Summary: Waldorf pedagogy is a pedagogy based on the work and teachings of Rudolf Steiner. It is a pedagogy that sees education as a process of growing up through the right of every human being to become and develop in harmony and balance all his potentials that he brought with him as an individual at birth. Such a possibility is given by the anthroposophical view of the world, which forms the basis of Waldorf pedagogy. Therefore, the paper aims to describe and analyze the meaning of rhythm, which represents one of the principles of educational activity in the spirit of this pedagogy, and provides children with a certain security through a predictable sequence of events.

Key words: waldorf pedagogy, rhythm, repetition

Sadržaj

1.	UVOD.....	1
2.	RITAM.....	2
3.	WALDORFSKA PEDAGOGIJA	5
3.1.	Rudolf Steiner.....	5
3.2.	Antropozofija	7
4.	TEMELJNA PEDAGOŠKA NAČELA WALDROFSKE PEDAGOGIJE.....	9
4.1.	Strahopoštovanje prema duhovnom podrijetlu čovjeka.....	9
4.2.	Odgaj onoga što dijete donosi sa sobom.....	10
4.3.	Temperamenti	10
4.4.	Sedmogodišnje razdoblje	11
4.5.	Sveobuhvatno shvaćanje	12
4.6.	Osposobljavanje osjetila.....	13
4.7.	Samoodgoj odgajatelja	14
5.	RITAM U WALDORFSKOM DJEČJEM VRTIĆU	16
5.1.	Godišnji ritam u waldorfskoj pedagogiji.....	17
5.1.1.	Jesenski ciklus	18
5.1.2.	Zimski ciklus	19
5.1.3.	Proljećni ciklus	21
5.1.4.	Ljetni ciklus	23
5.1.5.	Proslave rođendana	23
5.2.	Tjedni ritam u waldorfskoj pedagogiji.....	25
5.3.	Ritam dana.....	27
5.3.1.	Slobodna igra	28
5.3.2.	Kolo.....	29
6.	ZAKLJUČAK	31

LITERATURA..... 32

1. UVOD

Ritam, prisutan je u različitim aspektima ljudskog života, od glazbe i umjetnosti do prirodnih ciklusa i biologije, ima ključnu ulogu u oblikovanju strukture i sigurnosti unutar odgojno – obrazovnoga okruženja. Njegova prisutnost pridonosi stvaranju stabilnosti i usmjerenosti u procesu učenja. Waldorfska pedagogija, s posebnim naglaskom na ritam kao temeljno odgojno-obrazovno načelo, pruža jedinstven pristup razvoju djeteta, poštujući prirodne ritmove života.

Motivacija za odabir ove teme proizašla je iz želje za dubljim razumijevanjem kako ritam može utjecati na cjelovit razvoj djeteta unutar waldorfskih institucija. Prema tome cilj ovog rada je istražiti na koji način ritam, kao odgojno – obrazovno načelo u waldorfskoj pedagogiji, doprinosi cjelovitom razvoju djeteta, kako se reflektira kroz različite vremenske cikluse i kako oblikuje svakodnevni život djeteta.

Na temelju postavljenog cilja, sadržaj je strukturiran na sljedeći način: prvo se obrađuju teorijske osnove waldorfske pedagogije, kroz život i djelo Rudolfa Steinera i značenje antropozofije. Zatim se analiziraju osnovna pedagoška načela s fokusom na ritam kao odgojno – obrazovno načelo. Na kraju rada prikazuje se kako dnevni, tjedni i godišnji ritmovi unutar waldorfskih vrtića doprinose cjelovitom razvoju djeteta.

2. RITAM

Ritam je ponavljanje određenih pojava koje se javljaju u različitim formama i prisutan je u mnogim aspektima života. Najčešća asocijacija na ritam je glazba, no ritam nije ograničen samo na taj kontekst, već je on ključni dio svakodnevnog života čovjeka. Definicija ritma varira ovisno o području u kojem se pojavljuje, pa se tako ritam može povezati s medicinom, biologijom, likovnom umjetnošću i odgojno – obrazovnim procesom.

Ritam u glazbi odnosi se na organizirano ponavljanje zvukova i tišine u vremenu, oblikujući strukturu glazbenog djela. On određuje trajanje nota, pauza i naglašavanje unutar mjere. Ritam je srž glazbenog izraza, temelj koji upravlja cijelim glazbenim djelom, povezujući se s notnim vrijednostima, tempom, metrom i dinamikom. Može biti složen ili jednostavan, ovisno o karakteristikama glazbenog stila. Kroz povijest, promjene u glazbenim stilovima su utjecale i na promjene ritma. (Šamanić, 2011).

U medicini, ritam se povezuje s cikličkim procesima koji se događaju unutar tijela. Ciklički procesi u ljudskom organizmu uključuju srčani ritam, respiratorni ritam, metabolički ritam i ritam spavanja. Srčani ritam odnosi se na stezanje i opuštanje srčanog mišića u određenim intervalima, dok respiratorni ritam opisuje rad pluća tijekom disanja (Radovanović, 2021). Metabolizam obuhvaća biokemijske procese u organizmu, uključujući kataboličke reakcije koje razgrađuju složene tvari na jednostavnije uz oslobađanje energije i anaboličke reakcije koje koriste tu energiju za izgradnju novih molekula. ¹ Ritam spavanja, uključuje cikličke faze poput REM i ne – REM spavanja, ključan je za odmor i regeneraciju organizma. Ovaj ritam osigurava optimalni oporavak i zdravlje, a poremećaji u tom ritmu mogu značajno utjecati na fizičko i mentalno zdravlje. ²

Biologija, kao prirodna znanost o živim bićima, ritam povezuje s prirodom. „Priroda ima svoj ritam života koji se ne mijenja tijekom brojnih milenija. Slično je s

---

¹ https://edutorij-admin-api.carnet.hr/storage/extracted/57d48e40-07e9-452c-8f72-3275917d687e/j_2.html

² <https://www.enciklopedija.hr/clanak/spavanje>

ekosustavima čiji ritam utječe na ritam života pojedinih vrsta u njemu“ (Cifrić, 2010: 11). Svako živo biće ima svoj ritam koji može, ali i ne mora biti jednak svakog dana. Cvijet se otvara kada izađe Sunce, a kada zalazi, zatvara se (Cifrić, 2010). U biologiji ritam još obuhvaća izmjenu godišnjih doba, dana i noći te čovjekovog rođenja i njegove smrti.

U likovnoj umjetnosti ritam je dio likovnog jezika s pomoću kojega se umjetnici izražavaju. Ponavljanjem istih linija ili oblika, korištenjem intervala boja i tekstura stvara se osjećaj ritma (Panjaković, 2016). Kao i u glazbi ritam u likovnoj umjetnosti povezan je s dinamičnošću stvaranja likovnog rada.

U odgoju i obrazovanju ritam se može usporediti s dinamikom dnevnog rasporeda aktivnosti, pri čemu ritmički obrasci pomažu u stvaranju stabilnog okruženja za djecu. Svaka odgojno-obrazovna skupina ima svoj plan i program rada, koji varira iz dana u dan. Ipak, osnovne rutinske aktivnosti poput doručka, užine, ručka i spavanja odvijaju se svakodnevno u isto vrijeme, pružajući djeci osjećaj ritma i kontinuiteta. Ostale aktivnosti, poput radionica, igra na otvorenom ili umjetničkih projekata, organiziraju se prema individualnim potrebama odgojno – obrazovne skupine. U tom kontekstu, ritam ima ključnu ulogu u waldorfskoj pedagogiji jer omogućuje ravnotežu između stabilnosti i prilagodljivosti dana dok se ostale aktivnosti prilagođavaju dječjim potrebama ili intuitivnim smjernicama odgajatelja (Cifrić, 2010).

„U društvu postoji također dnevni i godišnji ritam života kako na individualnoj tako i na kolektivnoj razini, ali u različitim društvima tijekom povijesti ritam nije isti (identičan).“ (Cifrić, 2010: 12). Ova tvrdnja govori kako je ritam dio društvenog konteksta. On se mijenja prema godišnjim dobima koja utječu na dnevni, tjedni i godišnji ritam. U waldorfskoj pedagogiji, ova tri ritma, također povezuju djecu s prirodnim ciklusima i potiču na razumijevanje svijeta oko sebe. Godišnja doba utječu na specifične aktivnosti i svetkovine unutar waldorfskog vrtića koje dodatno obogaćuju dječji doživljaj ritma.

U odgoju i obrazovanju, ritam je presudan za uspostavljanje stabilnosti u dječjem okruženju. Posebno značajna uloga ritma pojavljuje se u waldorfskoj pedagogiji, koja integrira prirodne ritmove i cikluse u obrazovni proces. Ona koristi ritam kao osnovu

za stvaranje harmoničnog okruženja. Tako ritam postaje ključan element u oblikovanju obrazovnog iskustva koje ne samo da podupire tjelesni i intelektualni razvoj, već i njegov emocionalni i socijalni, što obuhvaća cjelovit razvoj djeteta.

3. WALDORFSKA PEDAGOGIJA

Waldorfska pedagogija, temeljena na radu Rudolfa Steinera i osnovama antropozofije, usmjerena je na odgoj i obrazovanje djece i čovjeka. Ona teži ka cjelovitom razvoju djeteta što obuhvaća tjelesni, socio-emocionalni, intelektualni i duhovni razvoj. Waldorfska pedagogija poštuje slobodu i jedinstvenu individualnost svakog djeteta. Jedno od temeljnih načela pedagogije je ritam i ponavljanje. Ritam uključuje redovnu strukturu dana i aktivnosti, koja djeci pruža sigurnost i predvidljivost svakodnevnog života.

Ritam uključuje dnevni, tjedni i godišnji ritam koji se integrira prema godišnjim dobima, svetkovinama i blagdanima te posebnim događajima u životu djeteta kao što je dječji rođendan. Ponavljanje aktivnosti djeci omogućuje da kroz vlastito iskustvo usvoje osnovne vještine za život. Ritam je ključan za razvoj djeteta, stoga je nužno razumjeti sve aspekte waldorfske pedagogije koji ga oblikuju.

Waldorfska pedagogija ima sedam temeljnih pedagoških načela koja oblikuju pristupe odgoju i obrazovanju djece. Ona služe za formiranje i planiranje aktivnosti te poticanje cjelovitog razvoja djeteta. Strahopoštovanje prema duhovnom podrijetlu čovjeka, odgoj onog što dijete donosi sa sobom, temperamentni, sedmogodišnje razdoblje, sveobuhvatno shvaćanje, osposobljavanje osjetila i samoodgoj odgajatelja, čine temeljna načela waldorfske pedagogije. Svih sedam načela u svom glavnom cilju imaju intelektualni razvoj djeteta, ali uz to isprepliću se emocionalni, socijalni i fizički razvoj, te duhovno stanje. Waldorfska pedagogija teži cjelovitom oblikovanju svakog djeteta, te razvoju njegovih sposobnosti za dobrobit sebe i njegove okoline (Valjan Vukić i Berket, 2018).

3.1. Rudolf Steiner

Rudolf Steiner, austrijski filozof i znanstvenik koji je svojim radom pokušao spojiti znanost i duhovnost, pritom je razvio pedagoški pristup - waldorfsku pedagogiju.

Na granici između Hrvatske, Slovenije, Austrije i Mađarske u Kraljevcu, 1861. godine, rođen je Rudolf Steiner. Iako je odrastao u katoličkoj vjeri kao dijete željezničara nije imao nikakvu povezanost s lokalnom župom, stoga nikad nije bio ni krizman (Bezić, 1999).

Rudolf Steiner završio je opću gimnaziju u Beču, nakon koje je upisao Visoku tehničku školu u Beču gdje upoznaje rad poznatih znanstvenika toga vremena poput: Johanna Wolfganga Goethea i Newtona. Steiner je proveo četiri godine živeći i radeći s austrijskom obitelji, pomažući njihovom djetetu koje je imalo hidrocefalus. Uspio je dječaka od 10 godina pripremiti za daljnji život te završetak obrazovanja. Dječak je završio fakultet i postao liječnik. Taj čin bio je za Steinera bio presudan, te je odlučio baviti se filozofijom, ali i duhovnim znanostima (Steiner i Gojković, 2002).

„Osim prirodnih znanosti zanimao ga je i duhovni svijet. Steiner je žarko nastojao pomiriti vjeru i znanost., (Bezić,1999: 438). U razdoblju od 1890. do 1896. radio je kao istraživač i izdavač Goetheovih djela u Goetheovoj arhivi. Tijekom tog razdoblja izdao je brojne radove o Goetheovoj teoriji znanja, te izdao knjigu „Filozofija slobode“. Knjiga je izašla 1894. godine, a govorila je o povezanosti osjetila, mišljenja i etike kroz znanstveno razmišljanje. Njegova spoznaja o osjetilima, omogućila mu je daljnje razvijanje njegove teorije i povezanosti duhovnog i znanstvenog puta. (Bezić, 1999).

1899. godina bila je vrlo važna za Steinera jer je ušao u Teozofsko društvo u Berlinu, gdje drži predavanja o duhovnom svijetu, no nije zadovoljan kako drugi reagiraju na njegova predavanja i vjeru. Knjige koje je izdao u periodu od 1902. do 1909. bile su knjige usko povezane s novom teozofijom odnosno antropozofijom. „Teozofija“, „Kako se stječu spoznaje viših svjetova?“, „Odgoj djeteta promatran preko duhovnih znanosti“ i „Osnovne tajne znanosti“ njima započinje prva faza razvoja antropozofije. Nakon promoviranja antropozofije, razvilo se Antropozofsko društvo 1913 (Steiner i Gojković, 2002). „Budući da je Steiner u jednom svom predavanju u krugu tvornice cigareta Waldorf-Astoria oduševio radnike za svoju pedagogiju, upravitelj tvornice mu je omogućio otvaranje vlastite škole u Stuttgartu, nazvane Waldorfschule (1919).

Otada se waldorfski školski pokret širi Njemačkom, Švicarskom i Austrijom.“ (Bezić, 1999: 439).

Rudolf Steiner posvetio je cijeli svoj život unapređenju pedagoškog odgoja i istraživanju duhovnih dimenzija. 1935. u Dornachu, Rudolf Steiner umire, pišući svoju autobiografiju. Umro je prije izgradnje nove zgrade Goetheaneuma (Steiner i Gojković, 2002).

Kroz svoj život i rad, Steiner je značajno utjecao na područje odgoja i obrazovanja. Spojio je znanost i duhovnost te se smatra da je postavio temelje za razvoj antropozofije, koja je nastavila oblikovati duhovnu znanost i praksu.

3.2. Antropozofija

Antropozofija potječe od grčkih riječi „ánthrōpos“ – čovjek i „sofia“ – mudrost. To je duhovna znanost o tijelu, duši, duhu i svijetu koja se razvila iz teozofije. Antropozofske spoznaje su povezane s misaonom analizom i vlastitim unutarnjim iskustvom, dušom. To biće se konstantno razvija od rođenja do zrelosti, te prolazi kroz razvojne faze. Steiner navodi kako čovjek svojim tijelom pripada svijetu koji opaža tijelom, svojom dušom gradi vlastiti svijet, a duhom mu se objavljuje svijet (Matijević, 2001).

Antropozofija kao središnje načelo odgoja gleda dječju prirodu i ono što dijete zapravo jest. „Nije dovoljno da dijete samo osjetilima percipira neku stvar već je potrebno da ju doživi kao izraz svog duhovnog, dakle osjećajnog života“ (Obad, 1990: 272). Ona govori kako se čovjekovo biće sastoji od četiri dijela; fizičko tijelo, eterično ili životno tijelo, astralno ili duševno tijelo i ja. Fizičko tijelo pojavljuje se prilikom rođenja bića, gdje čovjekova individua iz majčinskog tijela prelazi u vanjski svijet. Ovo tijelo podložno je velikim promjenama. Može ga se povezati sa zakonitostima fizičkog života, a duhovna nauka nalaže da je tjelesnim osjetilima dostupna samo fizička tijela. Ovo tijelo je prema kemijskom svojstvu jednako kod svih živih bića. Fizičko tijelo obavijeno je eteričnim i astralnim tijelom. Eterično tijelo postoji od početka, fizičkog rođenja bića, te mu daje snagu i trajnost. Ono se počinje mijenjati mijenjanjem zubi. Eterično tijelo izgrađuje i stvara fizičko tijelo i zaslužan je za rast i razvoj. Astralno ili

osjećajno astralno tijelo je nositelj žudnje, nagona i bola. Ono povezuje fizičko i eterično tijelo, a javlja se odmah nakon rođenja. U vrijeme puberteta ono se potpuno oslobađa, a traje sve do završetka spolne zrelosti. Ja tijelo je nositelj ljudske duše, a rađa se tek u 21. godini života (Matijević, 2001).

Fizičko, eterično i astralno tijelo su zapravo povezana s trojnim rođenjem čovjeka, glavnom biti antropozofije. Novorođenčad je samo dio fizičkog tijela. Nakon toga javlja se drugo razdoblje od sedme godine ili eterično tijelo koje se nije smjelo tijekom prijašnjeg razdoblja oštetiti. Antropozofija stvara sliku čovjeka kao intenzivnog duhovnog istraživača. Antropozofija objašnjava pojam reinkarnacije i karme, razumijevanje sudbine koja mu je namijenjena. Steiner je bio uvjeren da se čovjek ponovno rađa u novom fizičkom tijelu. Smatra kako je to proces prijenosa duše iz jednog tijela u drugo tijelo. Fizičko, eterično i astralno tijelo su zapravo povezani s trojnim rođenjem čovjeka, glavnom biti antropozofije (Seitz i Hallwachs, 1996). Glavni ciljevi antropozofije su: duhovno tjelesno dozrijevanje, antropozofska samospoznaja, ubrzavanje karme i samoodgoj (Bezić, 1999). „Tijelo podliježe zakonu naslijeđa; duša podliježe zakonu sudbine kojeg sama stvara.“ (Seitz i Hallwachs, 1996: 121).

Antropozofija bavi se povezanošću ljudskog bića i njegove uloge u svijetu, kroz razumijevanje tijela, duše i duha i razvojnih faza kroz koje prolazi svako ljudsko biće. Ona naglašava važnost duhovnog razvoja i prirodne harmonije. Antropozofija nije glavni temelj waldorfske pedagogije, ali njeni principi isprepleću s temeljnim pedagoški načelima waldorfske pedagogije. Temeljna načela doprinose cjelovitom razvoju djeteta te potječu iz antropozofskih uvjerenja i oblikuju drugačije pristupe odgoju i obrazovanju djece.

4. TEMELJNA PEDAGOŠKA NAČELA WALDROFSKE PEDAGOGIJE

Temeljna pedagoška načela predstavljaju osnovne principe koji oblikuju različite pristupe odgoja i obrazovanja. Pedagoška načela pružaju osnovne smjernice za razvoj planova i programa aktivnosti koji su prilagođeni jedinstvenim potrebama i osobinama svakog djeteta, potičući tako njihov sveobuhvatan razvoj. Svaki obrazovni pristup ima svoja specifična načela, a Waldorfska pedagogija se temelji na sedam ključnih načela. Temeljna pedagoška načela waldorfske pedagogije su: strahopoštovanje prema duhovnom podrijetlu čovjeka, odgoj onog što dijete donosi sa sobom, temperamenti, sedmogodišnje razdoblje, sveobuhvatno shvaćanje, osposobljavanje osjetila i samoodgoj odgajatelja.

4.1. Strahopoštovanje prema duhovnom podrijetlu čovjeka

Strahopoštovanje prema duhovnom podrijetlu čovjeka, naglašava važnost odgajanja onoga što dijete nosi sa sobom i utjecaja toga na njegov cjelovit razvoj u skladu s prirodom.

Novorođeno ljudsko biće, dijete, treba se promatrati kao individua koja ima svoj kontinuitet i dolazi od svojih roditelja u novi duhovni svijet te ima svoju određenu sudbinu. Takvo novorođeno duhovno biće treba se promatrati s poštovanjem, radi svoje povezanosti s duhovnim svijetom. Prema Ellen Key „Podčiniti pravo biće djeteta i napuniti ga nečim drugim je pedagoški zločin kojim se odlikuju i oni koji glasno najavljuju: da odgoj treba razvijati samo vlastitu individualnu prirodu djeteta!... Treba pustiti da se ta priroda mirno i polagano sama razvija i treba samo osigurati da vanjske okolnosti potpomognu rad prirode, to je odgoj!“ (Seitz i Hallwachs, 1997: 125). Ovo načelo uključuje i prisutnost duha odgajatelja, koji ne bi trebao samo prenijeti znanje, već prirodno voditi dijete prema ostvarenju njegovih vlastitih sposobnosti, uz uvažavanje i poštivanje njegove individualnosti.

Kroz poštovanje i strahopoštovanje prema duhovnom podrijetlu djeteta, waldorfska pedagogija daje važnost u prihvaćanju djetetove individualne prirode što je povezano s drugim načelom, odgojem onoga što dijete donosi sa sobom.

4.2. Odgoj onoga što dijete donosi sa sobom

Odgoj onoga što dijete donosi sa sobom pokušava objasniti i odgovoriti na sljedeće pitanje „Što ima veći utjecaj na dijete: naslijeđe ili njegova društvena okolina?“ (Seitz i Hallwachs, 1997: 126). Steiner je proučavao kako, unatoč sličnim metodama odgoja, uvijek postoje značajne razlike među djecom. Njegovo razumijevanje čovjeka i naslijeđa naglašava da su razvoj djeteta i njegovo shvaćanje usko povezani s okolinom i naslijeđem. Steiner je, na temelju svojih istraživanja, zaključio da se prvi pedagoški koraci ne smiju temeljiti na programu i teoriji. Umjesto toga, odgajatelji trebaju slušati i pažljivo pratiti djetetove potrebe i uvažavati njegovo istraživanje svijeta (Seitz i Hallwachs, 1997).

Odgoj onog što dijete donosi sa sobom ističe značaj uvažavanja i razumijevanja utjecaja društvene okoline na dijete. Rudolf Steiner ističe individualne potrebe djeteta koje su određene naslijeđem i okolinom. U waldorfskom odgojno – obrazovnom procesu treba uvažavati individualne karakteristike djece koje su povezane s njihovim temperamentima. Temperamenti kod djece mogu oblikovati pedagoške pristupe u waldorfskoj pedagogiji.

4.3. Temperamenti

Pedagoško načelo, temperamenti, istražuje poveznicu između naslijeđenih karakteristika i individualnog razvoja djeteta tijekom njegovog života.

„Steiner pridaje veliku važnost i somatskoj dimenziji čovjeka, njegovim genima, roditeljskom naslijeđu i urođenom temperamentu. Steiner se drži starinske klasične podjele temperamenata po Hipokratu. U waldorfskim se školama djeca grupiraju upravo prema temperamentima.“ (Bezić, 1999: 440). Prema Steineru, četiri temperamenta povezuju se s četiri elementa; vatra, voda, zrak i zemlja. Ovi temperamenti ne mogu se objasniti samo raspoloženjima i osjećajima, već se shvaćaju u kontekstu duhovnih znanosti. Temperamenti predstavljaju poveznicu između

naslijeđa i osobnog razvoja djeteta. Razlikuju se četiri temperamenta; melankolik, kolerik, flegmatik i sangvinik (Bezić, 1999).

Melankolik je iznutra jak i sklon dubokom razmišljanju. U njemu prevladava njegovo JA, a najčešće se povezuje s osobama koje su jako osjetljive i egocentrične. Kolerik je iznutra jak, ali se jako uzrujava i ljuti, a u njemu dominira astralno tijelo. Sangvinik iznutra je slabiji i lako mu se odvlači pažnja, u njemu prevladava eterično tijelo. Djeca su u prvih sedam godina života sangvinika jer svoj vlastiti temperament dobivaju tek kad se krenu razvijati. Flegmatik iznutra je slab, miran i lijen, dok njegovo fizičko tijelo dolazi do izražaja u školskoj dobi. Promjena temperamenta opisuje homeopatsko načelo, prema kojem se slično definira sličnim. Ovo načelo uvažava specifične okolnosti i potrebe (Seitz i Hallwachs, 1997).

Načelo temperamenta naglašava važnost razumijevanja istih kod djece. Razumijevanjem temperamenta, odgajatelji dobivaju odgovore na pitanja povezana s unutarnjim karakteristikama djeteta, kako bi mu osigurali i pružili podršku te ga usmjeravali prema cilju u skladu s njegovim osobnim. Temperamenti mogu značajno utjecati na sedmogodišnje razdoblje djeteta. Razumijevanjem temperamenta koji se izmjenjuju tijekom sedmogodišnjeg razdoblja omogućuje se prilagodba pedagoških procesa za cjelovit razvoj djeteta.

4.4. Sedmogodišnje razdoblje

U waldorfskoj pedagogiji, sedmogodišnje razdoblje doživljava se kao značajno jer predstavlja ključno vrijeme u razvoju djeteta. Ono predstavlja prelazak iz jedne faze života u drugu fazu što podrazumijeva posebnu pažnju u odgojno – obrazovnom procesu. Prema Steineru postoje četiri razvojna perioda.

Prvo sedmogodišnje razdoblje počinje fizičkim rođenjem djeteta, kada ono napušta majčino tijelo i ulazi u fizički svijet. U majčinom tijelu prevladava eterično tijelo koje štiti dijete do rođenja. Tijekom ovog razdoblja, dijete je jako povezano sa svojim osjetilima, s pomoću kojih upoznaje svijet. Ovo razdoblje završava izmjenom zubi, što označava oslobađanje eteričnog tijela (Seitz i Hallwachs, 1998).

Drugo sedmogodišnje razdoblje označava razvoj snage i samostalnosti kod djeteta, te početak školskog obrazovanja. Tijekom drugog sedmogodišnjeg razdoblja djeci je potrebna prisutnost i snaga za svoje samostalno cjelovito razvijanje. „U drugom sedmogodišnjem razdoblju, kad se nakon izmjene zuba oslobađa eterično tijelo, dijete može učiti preko autoriteta odgajatelja kojeg voli.“ (Seitz i Hallwachs, 1998: 128). Na kraju drugoga sedmogodišnjeg razdoblja završava razvoj eteričnog tijela.

Treće sedmogodišnje razdoblje započinje pojavom astralnog tijela i spolnim sazrijevanjem. Kod djevojčica to je pojava menstruacije, dok kod dječaka mutiranje. U ovom razdoblju dijete postaje samostalno i spremno je donositi odluke. U 21. godini, kada se rađa čovjekovo JA, počinje četvrto razdoblje života. (Seitz i Hallwachs, 1998). „Od sredine života na sljedeće razdoblje djeluje prethodno sedmogodišnje razdoblje. Sposobnosti, ali i štete koje su nastale u prethodnim razdobljima, djeluju i u kasnijim razdobljima tako da izgrađuju ili razaraju čovjeka.“ (Seitz i Hallwachs, 1997: 129).

Sedmogodišnje razdoblje u waldorfskoj pedagogiji predstavlja ključnu fazu u razvoju djeteta. Ovo razdoblje ističe značaj individualiziranog pristupa koji se usklađuje sa specifičnim potrebama i fazama razvoja svakog djeteta. Načelo oblikuje djetetove osobnosti i karakter, ali je temelj za sveobuhvatno shvaćanje i pogled na čovjeka kao i individualni pristup u odgoju i obrazovanju.

4.5. Sveobuhvatno shvaćanje

Rudolf Steiner postavio je temeljna načela waldorfske pedagogije kako bi omogućio individualizirano obrazovanje koje potiče cjelovit razvoj djeteta u svim područjima njegova života. Načelo sveobuhvatnog shvaćanja, ističe integraciju misli, osjećaja i djelovanja.

Steinerova namjera bila je da ujedini umjetnost, znanost i religiju. Prema njegovim namjerama trebalo je poticati i istraživati sva područja kako bi se religija predstavila na novoj razini. Želio je da waldorfska pedagogija ujedini mišljenje, osjećaje i htijenje. Njegove želje razvijale su se na Pestalozzijevim temeljima koja naglašava da glava, srce i ruka trebaju biti razvijeni i obrazovani u istoj mjeri. Sveobuhvatno shvaćanje želi objasniti da se stečeno znanje i iskustva trebaju prenositi, a ne usađivati. Kao primjer, navodi se klijanje biljke u vrtu odgojno – obrazovne ustanove gdje je

metamorfoza umjetnički čin, religiozno je poštovanje i briga o posađenom živom biću, a kasnije se istražuje sam postupak rasta i razvoja iste posađene biljke (Seitz i Hallwachs, 1997).

Steinerovo sveobuhvatno shvaćanje, nastoji integrirati umjetnost, znanost i religiju u obrazovni proces. Aktivnosti koje integriraju sva tri područja usmjerene su na razvoj osjetila i potiču dijete na promatranje i istraživanje svijeta oko sebe.

4.6. Osposobljavanje osjetila

Steiner smatra da su osjetila ključna za primanje dojmova iz svijeta i stvaranje individualnih spoznaja o sebi i okolini koja nas okružuje. Waldorfska pedagogija teži povezivanju djetetovih osjetila s aktivnostima i materijalima koji kod djece potiču istraživački duh.

„Osjetila su vrata kroz koja svijet ulazi u čovjeka“ (Seitz i Hallwachs, 1997: 132). Kao što je već spomenuto, u prvom razdoblju života dijete je osjetno biće, koje upija nova znanja koristeći sva svoja osjetila. Steiner je svojih dvanaest osjetila podijelio u tri glavne skupine: vanjska osjetila, vanjsko – unutarnja osjetila i unutarnja osjetila. Pod vanjska osjetila ubraja; ja – osjetilo, osjetilo za razmišljanje, osjetilo za riječi i osjetilo sluha. Vanjsko – unutarnja osjetila su; osjetilo za toplinu, osjetilo vida, osjetilo okusa, osjetilo mirisa. Unutarnja osjetila su; osjetilo ravnoteže, osjetilo za kretanje, osjetilo života i osjetilo opipa.

Steiner ističe da je sveobuhvatni cilj waldorfske pedagogije uključivanje djetetovih osjeta. Ako se dijete prerano suoči s prividnim osjetilnim dojmom koji ne može procesuirati, javljaju se unutarnji konflikti. Načela omogućavaju razvoj osjetila koja su osnova za daljnje učenje, istraživanje i doživljavanje svijeta. Osjetila su usko povezana s okolinom i materijalima u waldorfskoj odgojno – obrazovnoj ustanovi.

Waldorfska pedagogija poznata je po korištenju prirodnih materijala poput; vune, drva, lana i pamuka, gline i slično. Svaki materijal treba pobuditi istraživačku osobinu kod djece, pa jedan komad drva može biti auto, kuhača ili samo štapić. Osjetila kod djece mogu se stimulirati kroz različite aktivnosti, poput igara u krugu, igre s instrumentima, slobodnih igara, rada u vrtu, šivanja i sličnih aktivnosti. Waldorfska pedagogija želi

maknuti moderni utjecaj i medije od dječjih osjetila (Seitz i Hallwachs, 1997). „Dojmovi koje dijete prima iz svijeta trebaju biti „usklađeni“: ono što primjerice oko vidi kao drvenu površinu stola treba i pri opipu biti drvo, a ne umjetni materijal. (...) Mjerilo koje vrijedi za igračke je njihova kvaliteta: prirodni materijali u svojim izvornim oblicima i bojama. Prirodni materijali potiču dijete na upoznavanje svijeta... (Seitz i Hallwachs, 1997: 138).

Waldorfska pedagogija potiče razvijanje djetetovih osjetila kroz prirodne materijale i aktivnosti jer smatraju da je to ključno za daljnje učenje i doživljavanje svijeta. Prilikom osposobljavanja osjetila, ključnu ulogu imaju odgajatelji, koji služe kao uzor djeci i pomažu im u tome kroz pružanje poticajnog okruženja. Samoodgoj odgajatelja uključuje kontinuirani rad na sebi, ali i osvještavanje vlastitih i dječjih osjetila.

4.7. Samoodgoj odgajatelja

Načelo samoodgoja u waldorfskoj pedagogiji naglašava važnost odgajatelja da kontinuirano radi na vlastitom duhovnom i osobnom razvoju. Samoodgoj odgajatelja omogućuje im da uspješno obavljaju svoju ulogu i efektivno doprinose odgoju djece.

Zadnje načelo waldorfske pedagogije, naglašava samoodgoj prije odgoja. U prva dva sedmogodišnja razdoblja, dijete uči kroz oponašanje, stoga je odgajatelj taj koji ima veliku odgovornost prilikom odgoja djeteta, jer dijete s njim provodi većinu vremena. Samoodgoj odgajatelja ključan je dio pedagoškog procesa. Odgajatelj tijekom svog rada treba razvijati svoje duhovne i etičke vrijednosti, osobne vještine te se kontinuirano obrazovati. Njegova glavna karakteristika je prepoznati svoju ulogu i odgovornost u radu s djecom, te pružati im podršku prilikom odgoja i obrazovanja (Seitz i Hallwachs, 1997). „Steiner navodi konkretne meditacijske i spoznajno – teorijske vježbe pomoću kojih će se odgajatelj pripremiti za zadaću koja je pred njim i koja će mu pomoći kada bude imao problema“ (Seitz i Hallwachs, 1997: 136).

Odgajatelj nosi veliku odgovornost u svom radu, stoga je ključno da kontinuirano radi na svom osobnom razvoju i unapređenju, kako bi uspješno mogao poticati cjelovit rast djece.

Rad Rudolfa Steinera u području waldorfske pedagogije temelji se na pedagoškim načelima koja daju bolji uvid u glavne ciljeve pedagoškog pristupa. Rudolf Steiner, austrijski filozof, pružio je dubok uvid u povezanost između duhovnog razvoja čovjeka i znanstvenih principa. Pojam antropozofija, Steiner je razradio iz teozofije, ali ona nije temeljni dio waldorfske pedagogije, već ima samo sličan dio rada. Waldorfska pedagogija, nudi holistički pristup odgoju djece. Sedam temeljnih načela waldorfske pedagogije kod čovjeka budi poštovanje duhovnog podrijetla, poticanje prirodnih sposobnosti, razumijevanje razvojnih faza kroz sedmogodišnje razdoblje, te sveobuhvatno shvaćanje koje uključuje umjetnost, znanost i religiju. Načelo osposobljavanja osjetila, posebno je bitno kod buđenja djetetovog istraživačkog duha. Ključni element waldorfske pedagogije je ritam, koji obuhvaća organizaciju vremena, aktivnosti i rituale koji se svakodnevno izmjenjuju u odgojno – obrazovnom radu. Ritmička struktura dana, tjedna i godine pomaže u ispunjavanju ključnih sedam načela te služi kao poticaj za sveobuhvatni razvoj djece.

5. RITAM U WALDORFSKOM DJEČJEM VRTIĆU

Ritam može predstavljati pravilnu izmjenu ili ponavljanje. Javlja se u raznim oblicima, te može biti različitog značenja. Kao što je već rečeno postoji, ritam u glazbi, ritam u medicini, ritam u likovnoj umjetnosti, ritam u lingvistici i ritam u biologiji. Ritam u biologiji usko je povezan s ritmom waldorfske pedagogije jer predstavlja izmjenu godišnjih doba, koje su povezane s pedagoškom godinom. Waldorfska pedagogija ima za cilj uskladiti djetetov duhovni i zemaljski dio te pružiti mu potporu i slobodu u odgoju.

Vodeći se osnovnim načelima waldorfske pedagogije javlja se ritam. On treba pružiti djeci osjećaj sigurnosti, slobode i povjerenja. „U waldorfskim vrtićima inzistira se na ritmu koji djeluje harmonizirajuće, ljekovito te daje djetetu životnu snagu, usvaja pojam vremena i sposobnost sjećanja.“ (Valjan Vukić i Berket, 2018:210). Ritam života u waldorfskom dječjem vrtiću može se oblikovati u skladu s ritmom prirode (godišnjim dobima) i izmjenama svetkovina (blagdani). Kroz pažljivo osmišljeni dnevni, tjedni i godišnji ritam, waldorfska pedagogija osigurava harmonično obrazovno okruženje. Ritam je stoga, ključni element u oblikovanju obrazovnog iskustva koje pomaže djeci uskladiti prirodni ciklus i svijet oko njih. U skladu s izmjenom ritma uređuje se soba boravka djece (svetkovni stol, boje, umjetnost) i planiraju se aktivnosti, kola, igre, priče...³

Ritam se može podijeliti u tri glavne kategorije: godišnji ritam, tjedni ritam i dnevni ritam. Godišnji ritam i pedagoška godina u waldorfskoj pedagogiji povezana je s izmjenom godišnjih doba. Tjedni ritam proizlazi iz izmjene umjetničkih aktivnosti, koje se točno planiraju po danima u tjednu.⁴ Prema Valjan Vukić i Berket (2018), ritmičnost dana polazi od uravnotežene izmjene umjetničkih i životno radnih aktivnosti sa slobodnim i kreativnim aktivnostima djece i odgajatelja, na principu „udah, izdah“. „Ritam je vrlo važna značajka u Waldorfskom nastavnom planu i programu. Steiner i njegovi sljedbenici čvrsto vjeruju da način na koji je jedan dan

³ <https://waldorfskivrticiskrica.hr/ritam/>

⁴ <https://vrtic-olgaben-pazin.hr/2019/04/11/zasto-waldorfska-pedagogija/>

organiziran značajno utječe na učenje i razvoj. Oni pažljivo planiraju raspored na način izmjene aktivnosti „udisaja“ i „izdisaja“. Drugim riječima oni izmjenjuju aktivnosti koje koriste um više nego tijelo s aktivnostima koje su više fizičke nego intelektualne.“ (De Souza, 2012: 56).

5.1. Godišnji ritam u waldorfskoj pedagogiji

Godišnji ritam u waldorfskoj pedagogiji nije samo sastavnica vrtića, već se proteže kroz cijeli odgojno – obrazovni sustav. U waldorfskim vrtićima, godišnji ritam se može održavati kroz prilagodbu aktivnosti i okruženja prema promjenama godišnjih doba. Izmjenom godišnjih doba, izmjenjuju se i aktivnosti u dječjem vrtiću, te se postiže ritmičnost. „Izmjena godišnjih doba može se povezati i sa Steinerovom tvrdnjom „živi kako dišeš“; stezanje jeseni i zime, a nakon njih širenje proljeća i ljeta“ (Valjan Vukić i Berket, 2018: 211, prema Bašić 2006). Četiri osnovna ciklusa: jesenski, zimski, proljetni i ljetni, čine godišnji ritam. Svaki ciklus donosi specifične aktivnosti, teme i metode rada koje odgovaraju promjenama u prirodi i sezonskim promjenama. Ovi ciklusi nisu samo dio vrtićkih aktivnosti, već se integriraju i u širi obrazovni okvir, koji uključuje osnovu i srednju školu. Aktivnosti u waldorfskom dječjem vrtiću povezane su s religijskim i svjetovnim blagdanima koji se slave. Kršćanski i svjetovni blagdani najčešće se nazivaju svetkovine. Svaka svetkovina donosi specifične aktivnosti, slike pjesme i priče. Autori Valjan Vukić i Berket (2018), ističu temeljne svetkovine: Uskrs, blagdan Svetog Ivana, blagdan Svetog Mihaela i Božić, koje igraju ključnu ulogu u oblikovanju obrazovnog okruženja i stvaranju harmoničnog ciklusa tijekom cijele godine. Svetkovine nisu samo prilike za proslave, već i za dublje razumijevanje prirode i duhovnih ciklusa. Svaka svetkovina ima svoje posebne elemente koje se izražavaju kroz; svetkovni stol, stolnjak (boja), slike, svijeće, pjesme i stihove, te priče. Nije važno da dijete do svoje devete godine točno razumije svetkovinu, već je važno da ju on može doživjeti na razne načine. Važnost godišnjeg ritma odražava se kroz pažljivo usklađivanje obrazovnih aktivnosti s prirodnim ciklusima, čime se doprinosi cjelovitom razvoju djeteta (Valjan Vukić i Berket, 2018).

5.1.1. Jesenski ciklus

Jesenski ciklus započinje novom pedagoškom godinom. Tijekom jesenskog perioda javljaju se tri važna događaja: zahvala žetve, blagdan Svetog Mihaela i blagdan Svetog Martina. Ovaj ciklus povezan je s promjenama koje se događaju u prirodi, a utječu na plan aktivnosti. U waldorfskoj pedagogiji, promjena godišnjih doba igra ključnu ulogu u oblikovanju okruženja i aktivnosti koje se provode u određenom ciklusu. Svetkovni stol u jesenskom periodu pun je različitih jesenskih plodova koje od početka do kraja ciklusa služe za izradu ukrasa i aktivnosti. Jesenski plodovi služe za izradu ukrasa i simbolizaciju plodnosti i obilja prirode (Valjan Vukić i Berket, 2018). Kao što Valjan Vukić i Berket (2018) ističu, jesen je razdoblje kada biljke jačaju svoje korijenje, a lukovice se spremaju izaći. Te snage prirode vrijedno rade kako bi osigurale njegu sjemena svog budućeg života.

Proslava žetve prva je svetkovina koju djeca slave. Njome započinje pedagoška godina u waldorfskom vrtiću. „Djeca donose bogate plodove prirode: šipak, tikvice, jabuke, orahe, šarene listove, kestenje, žirove, češere i još puno toga skupljaju na svečanom stolu. Djeca u pjesmama i stihovima i u kolu izražavaju svoju zahvalnost tome mnoštvu.“ (Seitz i Hallwachs, 1997;143). Prošla žetva predstavlja snagu koja donosi toplinu i mir u dječje živote.

29. rujna obilježava se dan Svetog Mihaela, zaštitnika ratnika. Sveti Mihael je borac koji je poznat po svome maču i bitci s Luciferom. Blagdan pomaže djeci razumjeti pojam dobrog i zla, kroz kreativne aktivnosti i simboliku. Svetkovni stol u ovom razdoblju pun je žetvenih plodova. Na njemu se također nalazi slika Svetog Martina s mačem. Uz sliku nalazi se vaga koju su djeca samostalno izradila. Ona predstavlja vagu dobrog i zla. Na jednoj strani nalazi se crni, veliki i teški kamen, dok na drugoj djeca svaki dan donose mali i lijepi kamen koji pronađu u dvorištu vrtića. Tu aktivnost ponavljaju iz dana u dan, sve dok „dobro ne pobjedi zlo“, odnosno mali i lijepi kamenčići budu teži od crnog kamena. Tijekom razdoblja slavlja svetog Mihaela izrađuje se i Mihaelov kolač, koji se jede nakon samo obreda dobra i zla (Valjan Vukić i Berket, 2018).

11. studenog obilježava se blagdan Svetog Martina, Martinje. Ovaj blagdan obilježava se šetnjom s lampionima i pjevanjem. „Simbolika lampiona jest da svako svjetlo, neovisno o veličini donosi oslobođenje od tame, odnosno služi kao podsjetnik da svatko od nas posjeduje božansku iskru koju mora iznijeti u svijet i podijeliti s drugima“ (Valjan Vukić i Berket, 2018: 214).

Blagdanom Svetog Martina završava prvi ciklus, jesenski ciklus, i prelazi se u zimski ciklus, čime se označava prijelaz u novu fazu godišnjeg ritma.

5.1.2. Zimski ciklus

Zimski ciklus započinjem došašćem. Došašće, latinski *adventus*, dio je liturgijske godine koja najavljuje i predvodi Božiću. Ovo razdoblje traje četiri tjedna i završava na Badnjak. To je posebno vrijeme u godini kada se priprema za proslavu rođenja Isusa Krista, kroz molitvu i pokoru. Tijekom ovog razdoblja, stavljaju se ukrasi u kuće i crkve te se stalno podsjeća na dijeljenje radosti i ljubavi s drugima.⁵

Svetkovni stol mijenja se u skladu s blagdanima koji slijede: Sveti Nikola, Badnjak, Božić i blagdan Sveta tri kralja. „Na tamno plavoj marami postavlja se bijela ili crvena svijeća u sredinu te mala zdjelica sa zlatnim zvjezdicama od zlatnog kartona, jedna za svaki dan došašća. Svijeća se pali svaki dan i iz zdjele se vadi jedna zlatna zvijezda i stavlja se na tkaninu. Na zvijezde se svaki dan dodaje jedan novi anđeo, kako bi na sam Božić skupina anđela dočekala malog Isusa.“ (Valjan Vukić i Berket, 2018: 215). Nakon toga, svetkovni stol se mijenja, na njega se stavljaju jaslice koje su djeca samostalno izradila. Adventski vijenac sa svijećama, izrađen od smreke, stavlja se u sredinu stola. Svijeće se ne pale samo nedjeljom, već prilikom svakog obroka ili pri pričanju priča. Adventski vijenac uklanja se neposredno prije Božića, a na njegovo mjesto dolazi božićno drvo. Ispod božićnog drvca postavljaju se jaslice koje su prethodno nalazile na stolu. Na blagdan Bogojavljenja ili Sveta tri kralja, 6. siječnja, božićno drveće i svi božićni ukrasi se sklanjaju, a postavljaju se zlatne zvjezdice i tri

---

⁵ <https://www.enciklopedija.hr/clanak/advent>

svijeće na svilenoj ili baršunastoj podlozi. Tri svijeće, crvena, plava i zelena, predstavljaju tri kralja.

Prva svetkovina u zimskom ciklusu je došašće, koje započinje krajem studenoga, a završava na Badnjak. Četiri tjedna, četiri nedjelje predstavljaju četiri kraljevstva prirodnog svijeta. Tijekom svakog tjedna, djeca prepoznaju ljepotu prirodnog svijeta. Prvi tjedan predstavlja fizički temelj života, mineralni svijet, koji uči o važnosti tla pod nogama. Drugi tjedan posvećen je biljkama i njihovom rastu i razvoju. Treći tjedan odnosi se na kraljevstvo životinja, povezivanje veze čovjeka i životinje. Četvrti tjedan povezan je s ljudskim bićem. Sva četiri plamena svijeće predstavljaju jedno kraljevstvo koje je bitno za održavanje plamena čovjekova života i njegove individualnosti. Šestog prosinca slavi se blagdan svetog Nikole. Sveti Nikola zaštitnik je pomoraca i djece. Sveti Nikola poznat je po donošenju darova djeci u njihove čizmice. Često dolazi u pratnji Krampusa, svog pomoćnika. On donosi darove poput medenjaka i orašastih plodova, dok Krampus nosi dvije knjige crnu i zlatnu. Zlatna knjiga sadrži zapis o dobrim djelima djece i njihovim vrlinama, dok crna sadrži zapis nepodopština koje je dijete napravilo tijekom godine. Dvadesetpetog prosinca obilježava se Božić, crkveni blagdan koji slavi rođenje Isusa Krista. Razdoblje Božića započinje 24. prosinca, na Badnjak. Simbol Božića je božićno drveće koje se ukrašava prirodnim ukrasima poput jabuka, oraha i lješnjaka koji se smatraju darovima prirode. Ispod drvca nalaze se jaslice koje su djeca samostalno izradila, a one ustvari predstavljaju vrijeme dolaska pastira i tri kralja, koji zajedno slave Isusov dolazak. Blagdan Bogojavljenja ili blagdan Sveta tri kralja slavi dolazak tri mudraca. Bogojavljenje na grčkom znači pojavljivanje božanskog bića. Na ovaj dan crkva slavi Isusovo krštenje i pohod triju mudraca; Melkiora, Baltazara i Gašpara, koji malom Isusu donose simboličke poklone; smirnu, zlato i tamjan. Smirna je simbol novog rađanja i preoblikovanja života, zlato je simbol najdublje tajne i prosvjetljenja, a tamjan predstavlja teško uhvatljiv zrak. Djeca u waldorfskom vrtiću taj dan izvode igrokaze i pjesme prigodne za Sveta tri kralja (Valjan Vukić i Berket, 2018). „Zimi, kad je vani hladno, na stolu za godišnja doba su skriveni događaji pod zemljom: to je vrijeme dragog kamenja, kristala i patuljka. Oni predstavljaju rad elementarnih bića u prirodi. To su bića koja djeca jako vole jer ona sama u sebi opažaju tajnovito stvaranje i

oblikovanje kao što je ono koje se događa u prirodi.“ (Seitz i Hallwachs, 1997: 144). Zimskim ciklusom zemlja završava udah te počinje period izdaha. Tijekom zimskog ciklusa, aktivnosti koje odgajatelj provodi i svetkovine koje se javljaju, povezane su s cjelovitim rastom i razvojem djeteta.

5.1.3. Proljetni ciklus

Proljetni ciklus započinje rađanjem novog biljnog svijeta koji je povezan s rađanjem novog života. Tijekom proljetnog ciklusa, priroda se budi, a s njom i biljni i životinjski svijet. U waldorfskom obrazovanju, ovaj period, naglašava važnost usklađivanja aktivnosti i okruženja s prirodnim ciklusom. U proljeće, aktivnosti u vrtiću često uključuju aktivnosti vezane uz prirodu, sadnju biljaka, promatranje flore... Ovaj ciklus pomaže djeci da se povežu s prirodnim ritmom i procesom rasta, potičući ih na istraživanje i učenje kroz iskustvo.⁶

Svetkovni stol u proljetnom ciklusu izgleda poput vrta. Na stolu se od gline oblikuje „pećina“ koja predstavlja Isusov grob, a na nju se stavlja grančica koja simbolizira uskršnje stablo. Oko pećine izrađuju se putevi koji vode do središnjeg jezera čija je simbolika uskršnja voda. Na stolu se nalaze i šest bijelih svijeća raspoređenih po putu do pećine. Na blagdan Cvjetnica, pali se velika svijeća koja se nalazi u vrtu, a od nje se uzima svjetlo za prvu svijeću na putu. Prva svijeća, koja se pali najdalje od pećine, označava početak procesa, a svaki drugi dan pali se nova svijeća dok cijeli put ne bude osvijetljen. Na Veliku subotu pali se samo velika svijeća. Djeca tijekom tjedna koji najavljuje Uskrs, izrađuju sklonište za uskršnjeg zeca, te mu puštaju hranu. Na sam Uskrs, uskršnji zec ostavlja svakom djetetu jedno uskršnje jaje, pisanicu (Valjan Vukić i Berket, 2018).

U proljetnom ciklusu javljaju se sljedeće svetkovine: Svijećnica, Valentinovo, Karneval, Uskrs, Uzašašće i Duhovi

Svetkovina Svijećnica, koja se slavi 2. veljače, posvećena je Isusu, prepoznatom kao Mesiju, svjetlo puta. „Izreka ‘Svijećnica- Svijeć-manje’ (Candlemas - Candle-less)

---

⁶ <https://waldorfskivrticiskrica.hr/ritam/>

ukazuje na to da se dani značajno produljuju u ovo doba godine i manje je potrebe za radom pod umjetnim svjetlom.“ (Valjan Vukić i Berket, 2018: 218). Četrnaestog veljače slavi se Valentinovo. Svetkovina koja je dio starih vjerovanja, u kojem se smatra da na Valentinovo ptice biraju svoje partnere.

Karneval, koji se održava prije Uskrsa, predstavlja vrijeme kada djeca mogu biti ono što žele. „Nakon dugog razdoblja okrenutosti prema unutra i nakon razmišljanja karneval predstavlja vrijeme opuštene razdraganosti. Tada dječji vrtić opet postaje šaren. Klauni se veselo šale i zabavljaju djecu, ali ne gubi se ni staro značenje karnevala da se tada bude zimski duhovi, vilenjaci i sablasti“ (Seitz i Hallwachs, 1997: 145).

Uskrsu predvodi razdoblje Korizme. Korizma je kršćansko razdoblje koje traje 40 dana, započinje s Pepelnicom, a završava s Velikim četvrtkom. Četrdeset dana simbolizira kušnju Isusa Krista i njegov post u pustinji. Korizma je vrijeme posta, no vrlo je važno da djeca ne sudjeluju u Korizmi, jer nisu dovoljno zrela. Za djecu, korizma predstavlja sadnju sjemenja i razdoblje iščekivanja njegovog rasta. Nakon Korizme slijedi Uskrs, blagdan Isusovog uskrsnuća. Simboli Uskrsa su; uskrsno jaje ili pisanica i uskrsni zec. Pisanica predstavlja klicu novog života, dok uskrsnji zec predstavlja plodnost. Ukrašavanje i traženje jaja, kod djece budi veselje. Jaja se boje u bojama koje simboliziraju četiri osnovna elementa (ljubičasta za zemlju, plava za vodu, žuta za zrak, crvena za vatru), a zatim ih odgajatelji skrivaju po vrtu oko vrtića. Veliki petak je dan kada djeca kreću u potragu za tim jajima. Sama potraga im pomaže razumjeti da u životu ništa ne dolazi samo od sebe i da trebaju uložiti trud kako bi postigli svoje ciljeve. Četrdeset dana nakon Uskrsa, slavi se svetkovina Uzašašće, koja obilježava Isusovo uzašašće na nebo. Pedeset dana nakon Uskrsa, obilježava se Pedesetnica ili Blagdan Duhova. Dan kada se dvanaest učenika i Marija susreću s Duhom Svetim. U waldorfskom vrtiću, taj dan se obilježava postavljanjem velike svijeće koja predstavlja Isusa i dvanaest malih svijeća koje predstavljaju njegove učenike. Uz pjesmu i stihove, pale se male svijeće uz pomoć velike svijeće (Valjan Vukić i Berket, 2018).

5.1.4. Ljetni ciklus

Ljetni ciklus predstavlja razdoblje odmora tijekom kojeg se djeca pripremaju za povratak svakodnevnom ritmu života koji slijedi na jesen. Ovaj ciklus označava razdoblje odmora i opuštanja, priroda usporava i priprema se za povratak u redovit ritam koji dolazi na jesen. Tijekom ljetnih mjeseci, priroda i djeca uživaju u slobodnoj igri što omogućuje bolju pripremu za novu pedagošku godinu (Valjan Vukić i Berket, 2018).

Ljetni svetkovni stol, poput proljetnog, oblikovan je kao vrt. Na stolu se nalazi buket divljeg cvijeća. S dolaskom svetkovine Ivanja, stol se obogaćuje plodovima ljeta, mirisima i zvukovima. Svetkovina koja obilježava ljetni ciklus je blagdan svetog Ivana ili Ivanje (Valjan Vukić i Berket, 2018). Kako se približava vrhunac ljeta, Ivanje donosi skupljanje drva, pjesme i plesove uz vatru, povezujući djecu s tradicijom slavljenja ljeta (Seitz i Hallwachs, 1997).

5.1.5. Proslave rođendana

Tijekom godišnjeg ritma izmjenjuju se posebna slavlja, dječji rođendani. Odgajatelji pridaju veliku pažnju samoj proslavi rođendana. Smatraju da svako dijete što je godinu starije, razvija svoje vještine i znanja koja su mu potrebna za život. Za djecu, rođendan je posebni ritual koji predstavlja posebnost svakog djeteta u odgojno – obrazovnoj ustanovi. Svetkovni stol za vrijeme proslave rođendana, pretvara se u rođendanski svetkovni stol. Na stol se postavlja bijela svijeća ili male lučice koje predstavljaju godine djeteta. Odnosno na stol se stavlja onoliko svjećica koliko dijete slavi godina. Također, na stol se stavljaju i pokloni koje donose „vile“ (Valjan Vukić i Berket, 2018). Poklon koji je prilagođen djetetovoj dobi izrađuje odgajatelj. Na primjer, trogodišnjacima se daruju krpene lutke ili životinje, dok se četverogodišnjacima poklanjaju lutke za lutkarske igre, drveni brodići ili drveni patuljci. Petogodišnjacima se poklanjaju mobile (mjesec, zvijezde), a predškolarcima vrećice s blagom. Na rođendanski svetkovni stol postavljaju se i minerali te simboli koji su prisutni u rođendanskoj priči i rođendanska čestitka koju ostala djeca izrađuju nekoliko dana prije rođendana. Rođendanska čestitka sadrži dječje želje za slavljenika.

Nekoliko dana prije samog rođendana roditelji odgajateljici donose potrebne informacije o rođenju djeteta, obitelji djeteta i važnim događajima za dijete, kako bi mogle napisati personaliziranu rođendansku priču za svako dijete. Djeca s roditeljima, dan prije, peku tortu koju donose drugi dan u vrtić.

Rođendanski dan u waldorfskom vrtiću započinje vođenim aktivnostima koje su primjerne za proslavu rođendana. Stolice se slažu u polukrug, no za slavljenika priprema se posebna stolica i dvije stolice za njegove pomoćnike. Kada se svi smjeste u polukrug, odgajateljica započinje priču. Prvi dio priče opisuje dijete, a nakon drugog dijela počinju priče o svakoj godini djetetova života. Na početku svake godine, dijete pali jednu svijeću. Kada priča završi, slavljeniku njegovi pomoćnici donose poklone (Valjan Vukić i Berket, 2018). „Ali ne poklanja mu samo odgajateljica dar koji je sama napravila, nego i drugoj djeci u znak pažnje poklanja sitnice da bi i ona s njim podijelila njegovu radost. Svejedno je što se taj dan jede: u svakom slučaju rođendanska torta uvijek je tu.“ (Seitz i Hallwachs, 1997:147). Rođendanska proslava završava puhanjem svjećica, koje je dijete upalilo tijekom čitanja priče, pospremanjem stolica i vraćanjem svetkovnog stola u prvobitno stanje. .

Godišnji ritam waldorfske pedagogije, temeljen na ciklusima i svetkovinama, pruža skladan obrazac ponavljanja koji pomaže djeci da rastu u skladu s prirodom i godišnjim dobima. Svaka svetkovina i aktivnost imaju specifičan značaj i doprinos u duhovnom, emocionalnom i intelektualnom razvoju djeteta. U sklopu svake svetkovine postavlja se svetkovni stol, koji sadrži predmete i simbole povezane s tom svetkovinom. Jesenski ciklus, sa svetkovinama proslava žetve, blagdan Svetog Mihaela i Martinje, djecu uči zahvalnosti i zajedništvu. Zimski ciklus, obilježen blagdanima poput došašća, Božića, blagdana Svetog Nikole i Sveta tri kralja, kod djece razvija njihovu duhovnost, dok proljetni ciklus sa svetkovinom Uskrs uči o buđenju novog života. Posebna pažnja posvećuje se proslavi rođendana, kako bi se svako dijete osjećalo jedinstveno. Personalizirana rođendanska priča i posebni pokloni koje izrađuju odgajateljice predstavljaju važan simbol te proslave.

5.2. Tjedni ritam u waldorfskoj pedagogiji

U waldorfskoj pedagogiji, osim godišnjeg ritma, uvažava se i tjedni ritam. Tjedni ritam djeca doživljavaju uz pomoć zamjena umjetničkih aktivnosti.

Steiner je povezoao dane u tjednu i njihova imena (ponedjeljak, utorak, srijeda, četvrtak i petak), s promjenama na nebu i različitim planetima, ističući njihove jedinstvene karakteristike. Waldorfski dječji vrtići prilagođavaju tjedni ritam prema specifičnim potrebama i okolnostima, kako bi najbolje odgovarao svakom vrtiću i djeci koja u njemu borave. Ponedjeljak, kao prvi dan u tjednu, započinje okupljanjem djece uz zvukove poznatih pjesama. Nakon uvodnog kruga, djeca odlaze za stolove gdje ih čeka unaprijed pripremljen likovni materijal. Svako dijete dobiva jednu boju kako bi u potpunosti osjetilo njezinu kvalitetu prije nego što pomiješa s drugom bojom. Najčešće su to tri osnovne boje, ali dominantnost boja se mijenja prema godišnjim dobima. Radovi se ne izlažu na pano, jer je važniji proces od konačnog produkta (Valjan Vukić i Berket, 2018). „Boje im dajemo prateći tijek godišnjih doba – u jesen nijanse crvene i žute, zimi plavu boju, u proljeće žutu i plavu i ljeti žutu, crvenu i plavu.“⁷ Utorak je dan za gestovne ili prstovne igre. Aktivnosti toga dana usmjerene su na jačanje mišićne šake, kao i na razvoj samopouzdanja, strpljenja, kreativnosti. U nekim waldorfskim vrtićima, koriste se likovna metoda, slikanje na mokrom papiru. Srijedom su na programu aktivnosti crtanja s pastelama. Djeca koriste posebne pasteले izrađene od pčelinjeg voska. Motivi koje djeca crtaju nisu određeni, već svako dijete na temelju svoje mašte i kreativnosti izrađuje rad. Četvrtak je pekarski dan, djeca se prerušavaju u male pekare. Nakon doručka i slobodne igre, djeca odijevaju svoje pregače i za stolom oblikuju i valjaju svoj kruh (Valjan Vukić i Berket, 2018). Osim kruha djeca peku i kolače, koje ako ostanu mogu i roditelji probati.⁸

Petak je dan za aktivnosti s vunom i koncem. Toga dana djeca također pospremaju i čiste vrtić kako bi ga zatekli urednim i čistim u ponedjeljak. Kroz ove aktivnosti, djeca oponašaju rad odraslih.⁹

---

⁷ <https://waldorf-rijeka.hr/ritam-tjedna/> - pristupila 13.5.2024.

⁸ <https://waldorf-rijeka.hr/ritam-tjedna/> - pristupila – 13.5.2024.

⁹ <https://waldorf-rijeka.hr/ritam-tjedna/> - pristupila – 13.5.2024.

Unutar waldorfske pedagogije, tjedni ritam zauzima posebno mjesto jer se kroz njega djeca uvode u raznolike aktivnosti koje su povezane s određenim danima u tjednu. Ovaj ritam reflektira Steinerova uvjerenja, da svaki dan nosi specifične kvalitete. Tjedni ritam u Waldorfskom vrtiću, predstavlja izmjenu aktivnosti tokom ritma dana. Najčešće su to umjetničke djelatnosti. Svaki tjedan u waldorfskom vrtiću je različit, a aktivnosti koje će se izvoditi tijekom tog tjedna u skladu su sa svetkovinama, koje se događaju u tom ciklusu.

Tjedni ritam u waldorfskim vrtićima nije statičan, već se prilagođava godišnjim promjenama i svetkovinama, što još dodatno naglašava važnost ritma. Ovaj pristup pomaže djeci da razviju dublje razumijevanje i poštovanje prema prirodi i svemu što ih okružuje. Tjedni ritam stvara sigurnu i predvidljivu strukturu dana.

5.3. Ritam dana

Ritam dana u waldorfskom vrtiću, strukturiran je na izmjeni dnevnih aktivnosti koje podržavaju cjelovit razvoj djeteta. Aktivnosti se pažljivo određuju i izmjenjuju prema dječjim potrebama.

„U waldorfskom vrtiću ritam dana izmjenjuje se kroz ritam udaha i ritam izdaha odnosno aktivnosti vođene od strane odgajatelja- udah (umjetnička aktivnost, kolo, priča) i aktivnosti koje su slobodne – izdah (slobodna igra, igra na zraku).“ (Valjan Vukić i Berket, 2018: 223).

Dan započinje dolaskom djece u odgojno – obrazovnu skupinu, do 8:30. Po dolasku u skupinu započinje vrijeme slobodne igre u kojoj djeca mogu istraživati prostoriju i rad odgajateljice. Kada su svi prisutni, odgajateljica uz zvuk flaute, poziva djecu u jutarnji krug. Uz pjesmu ili prstovne igre poželi djeci dobro jutro. Jutarnji krug završava odlaskom na doručak. Prije doručka djeca izgovaraju zahvalu prirodi: *„Zahvali majci Zemlji, zahvali ocu Suncu, zahvali bilju u vrtu, gdje su majka i otac jedno. Za ovo jelo, ukusno, fino, mi od srca kažemo hvala“*.¹⁰

Nakon doručka, ovisno o vremenskim uvjetima, djeca odlaze u šetnju ako je lijepo vrijeme, ili se igraju ako je ružno vrijeme. Ako su djeca toga dana boravila u prostorijama odgojno – obrazovne ustanove, zajedno čiste prostor i vraćaju svaku igračku na svoje mjesto. Prije ručka odgajateljica poziva djecu u kolo uz pomoć frule. „Teta nas pjesmom poziva u kolo (ritmičko gestovne igre) u kojem postajemo patuljci, divovi, domaće i šumske životinje, vrijedni mlinari, pekari, krojači ili se veselo igramo na snijegu, kupamo u moru...“¹¹. Priča u kolu ponavlja se tri do četiri tjedna kako bi djeca usvojila sadržaj i pjevala zajedno s odgajateljicom. Slijedi vrijeme ručka, a neposredno prije djeca izgovaraju zahvalu koju su izgovorila i prije doručka. Nakon ručka djeca odlaze na spavanje, gdje im odgajateljica čita priču kako bi lakše utonula u san. Kada se djeca probude slijedi umjetnička aktivnost ovisno o danu u tjednu. Roditelji po djecu dolaze oko 16 sati (Valjan Vukić i Berket, 2018).

¹⁰ <https://hrcak.srce.hr/file/317960>

¹¹ <https://waldorf-rijeka.hr/ritam-dana/> - pristupila 20.5.2024.

Ritam dana osmišljen je kako bi djeci pružio uravnotežen, skladan i predvidljiv dan unutar kojeg se oni razvijaju. Na ovaj način djeca uče o svijetu oko sebe na prirodan način kroz slobodu.

5.3.1. Slobodna igra

Slobodna igra u waldorfskoj pedagogiji ima značajnu ulogu u razvoju djeteta. Smatra se ključnom za poticanje dječje kreativnosti, socijalnih vještina i fizičkog razvoja. Igra nije samo zabava za djecu, već može biti izvor učenja. Ona utječe na kognitivni razvoj djeteta jer djeca preko nje uče o svijetu oko sebe, rješavaju probleme, slažu i grade. Kroz slobodnu igru djeca stvaraju interakciju s vršnjacima i drugom djecom u skupini, što utječe na njihov socio – emocionalni razvoj. U igri najčešće se javljaju sukobi koje djeca samostalno mogu naučiti rješavati. Igra utječe i na tjelesni razvoj djeteta te potiče razvoj motoričkih vještina i koordinacije, ako se radi o igri na vanjskom prostoru. Ona doprinosi razvoju grube motorike (penjanje, skakanje) i razvoju fine motorike (crtanje...) kod djece.

Igra potiče maštu i kreativnost iskorištavanjem prirodnih materijala. Igračke u waldorfskom vrtiću razlikuju se od onih u drugim vrtićima. Koriste se prirodni materijali, a igračke se prilagođavaju djetetovoj mašti. Ne postoje igračke koje su tehničke ili igre koje su napravljene za učenje, poput društvenih igara. Igračke koje djeca imaju ponuđene najčešće su lutke, životinje i drvene igračke.

Utjecaj na slobodnu igru ima i prostorno uređenje odgojno – obrazovne sobe boravka. Zidovi su obojeni u boju breskve, a cijeli prostor uređen je prema godišnjim dobima i svetkovinama pri čemu se izražava raspoloženje skupine u tom periodu. Slobodna igra kod djece predstavlja samostalno izvođenje aktivnosti, uz kakav verbalni poticaj. Tijekom slobodne igre, odgajatelji mogu pomoći djeci koja se susreću s problemima ili su umorna, ali važno je da ih se potiče, a ne da im se određuje točno koju aktivnost će raditi (Seitz i Hallwachs, 1997).

Slobodna igra dio je ritma dana, no ona nije svaki dan ista već se mijenja prema dječjim interesima i potrebama.

5.3.2. Kolo

„U okviru kola, koje je nakon slobodne igre jedan element koji traži koncentraciju, pazi na ritam, na okupljanje i razdvajanje, na glasnoću i tišinu, na snagu i nježnost.“ (Seitz i Hallwachs, 1997: 152).

U waldorfskom vrtiću, kolo je važan dio ritma dana. Ono služi za povezivanje djece i ritma te se najčešće izvodi u jutarnjim satima kako bi se djeca opustila za daljnji boravak u odgojno – obrazovnoj skupini. Kolo uključuje pjesme koje odgajateljice pjevaju ili recitiraju, a pjesme su prilagođene godišnjem ritmu, godišnjem dobu ili svetkovini. Osim glazbe, kolo uključuje i tjelesnu aktivnost, najčešće je to hodanje u krug, ali postoje i drugi pokreti koji prate pjesmu ili priču. Isto kolo traje tri do četiri tjedna, pri čemu djeca ne uče sadržaj napamet, već ga proučavaju i oponašaju kroz govor i kretnju odgajateljice. Svako dijete sudjeluje u kolu na način koji ono želi, u skladu s njegovom zainteresiranošću i potrebama. Neka djeca ne kreću odmah u kolu, već promatraju, a kada se osjećaju sigurno i spremno uključe se (Seitz i Hallwachs, 1997).

Kolo doprinosi cjelovitom razvoju potičući kognitivni, tjelesni i socio – emocionalni razvoj. Kolo je jedan od temelja waldorfske pedagogije, a omogućuje djeci da se kroz igru i zajedništvo razvijaju i uče.

Ritam dana u waldorfskom vrtiću ističe važnost strukturiranih dnevnih aktivnosti koje podržavaju cjelovit razvoj djeteta. Kroz unaprijed određeni raspored aktivnosti, u kojima se izmjenjuju vođene umjetničke aktivnosti i slobodna igra, djeca razvijaju kreativnost, socio – emocionalne i fizičke sposobnosti. Slobodna igra i kolo su ključni elementi ritma dana upravo zato što omogućuju da djeca prirodno uče o svijetu oko sebe, dok istovremeno razvijaju osjećaj zajedništva i suradnje.

Ritam u waldorfskom vrtiću ima ključnu ulogu u stvaranju sigurnog, poticajnog i stabilnog okruženja. Godišnji ritam, tjedni ritam i dnevni ritam, prilagođeni su izmjeni godišnjih doba te su povezani s pedagoškim načelima waldorfske pedagogije. Svako godišnje doba donosi svoje aktivnosti i običaje u četiri ciklusa. Svaka svetkovina ima svoje simbole i obrede koji se provode s djecom u vrtićima. Kod godišnjeg ritma javljaju se i proslave rođendana koje se provode na malo drugačiji način. Sve

aktivnosti kroz godišnji ritam povezane su s djetetovim potrebama i usmjerene na njegov cjelovit razvoj. Tjedni ritam, sastavljen je od umjetničkih aktivnosti koje se izmjenjuju ovisno o danu u tjednu. Ritam dana, obogaćen je slobodnom igrom i kolom. Slobodna igra, nudi djeci prostor za samostalno istraživanje, dok kolo povezuje djecu. Sva tri ritma u waldorfskoj pedagogiji imaju ulogu integracije aktivnosti koje potiču cjelovit razvoj djeteta. Oni pružaju strukturu koja djeci pomaže osjećati se sigurnima, što je osnova za njihov emocionalni i socijalni razvoj. Godišnji ritam djecu potiče na svijest o prirodnom ciklusu, tjedni ritam podupire različite aspekte djetetova razvoja, poput kreativnosti, fizičkih i socijalnih vještina. Ritam dana omogućuje djeci da istražuju, uče i izražavaju se na svoj način. Oni zajedno stvaraju okruženje koje je predvidljivo i koje se ponavlja, ali je i dovoljno fleksibilno da zadovolji individualne potrebe i interese djece.

6. ZAKLJUČAK

Ritam, kao odgojno – obrazovno načelo u waldorfskoj pedagogiji, igra ključnu ulogu u cjelovitom razvoju djeteta. Waldorfski pristup prepoznaje ritam kao bitan element u strukturi svakodnevnog života djece, gdje on ne samo da organizira i strukturira dan, tjedan i godinu, već također stvara osjećaj sigurnosti i stabilnosti.

Teorijska osnova waldorfske pedagogije, utemeljena na filozofiji Rudolfa Steinera, potvrđuje da ritam nije organizacijski element, već i sredstvo koje usklađuje unutarnje i vanjsko iskustvo djeteta. Antropozofija, sa svojim naglaskom na cjelovitost ljudskog bića omogućuje razumijevanje kako ritmički procesi podržavaju različite aspekte djetetovog razvoja. Steinerovo uvjerenje o ljudskom razvoju odvija se u sedmogodišnjim ciklusima, te dodatno naglašava važnost ritmičkog procesa u odrastanju.

Dnevni, tjedni i godišnji ritam, kao osnovne komponente waldorfske pedagogije, omogućuju kontinuitet u učenju i pomažu djeci da izgrade dublju povezanost s prirodom i promjenama koje se odvijaju oko njih. Dnevni ritam pruža osjećaj sigurnosti kroz predvidljive aktivnosti poput igre, umjetničkih aktivnosti i odmora. Tjedni ritam, kroz ponavljanje aktivnosti, pomaže djetetu da razvije osjećaj kontinuiteta i prirodnosti, dok godišnji ritam povezuje dijete s promjenama u prirodi tijekom četiri godišnja doba; jesen, zimu, proljeće i ljeto, te svetkovinama koje se javljaju tijekom tog razdoblja.

Zaključno, ritam kao temeljno odgojno – obrazovno načelo omogućuje djeci da izgrade skladan odnos sa sobom i svijetom oko sebe.

LITERATURA

1. Bezić, Ž. (1999). Waldorfska pedagogija. Crkva u svijetu, 34 (4), 437-449. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/50823> Pristupila: 20.04.2024.
2. Cifrić, I. (2010). Ekologija vremena. Vrijeme kao integrativni i dezintegrativni čimbenik. Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, 19(1), 5-32.
3. De Souza, D. L. (2012). Learning and Human Development In Waldorf Pedagogy and Curriculum. Encounter, 25(4).
4. Matijević, M. (2001). Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije. Zagreb: Tipex
5. Obad, M. (1990). Antropozofija u službi Waldorfske pedagogije. Radovi: Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije, 7, 269. Pristupila: 21.4.2024.
6. Panjaković, A. (2016). Analiza ritma u slikarstvu (Doctoral dissertation, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. The Academy of Arts Osijek. Department of Fine Arts). Pristupila: 25.03.2024.
7. Radovanović, N. (2022). Ispitivanje očuvanosti kardiopulmonalne sprege i njene prediktivne uloge u odgovoru na resinhronizacionu terapiju kod bolesnika sa srčanim slabošću. Универзитет у Београду. Pristupila: 25.03.2024.
8. Seitz, M. i Hallwachs, U. (1997). Montessori ili waldorf? : knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge. Zagreb: Educa.
9. Steiner, R., & Gojković, D. (2002). Antropozofija: uvod u antropozofski svjetonazor: istodobno i upute za njezino zastupanje pred svijetom: devet predavanja održanih u Dornachu od 19. siječnja do 10. veljače 1924. Antropozofsko društvo " Marija Sofija".
10. Šamanić, S. (2011). Glazbeni ključ. Rijeka: Učiteljski fakultet u Rijeci.
11. Valjan Vukić, V. i Berket, J. (2018). Tijek pedagoške godine u Waldorfskim dječjim vrtićima. Magistra Iadertina, 13 (1), 207-227. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/217844> Pristupila 8.8.2024.